Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Sønderjydsk

MÅNEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved H. Neumann og Christian Stenz

INDHOLD:

M. Michelsen: *Nær vejs ende, en livsskæbne paa egnsmål*
Christian Maibøll: *To skolemester-kontrakter fra Ulkebøl*
Olav Christensen: *Bidrag til Sønderjyllands præstehistorie*
H. K. Jøns, Hollingsted: »*Hun gjorde, hvad hun kunde*«
H. Lausten-Thomsen: *Koklappere*
J. Raben: *Folkeminder fra Ketting sogn*

Sønderjydsk månedsskrifts ekspedition: Museumsinspektør H. Neumann, Åstrupvej, Haderslev.
Viceskoleinspektør Chr. Stenz adresse er: Chr. Paulsen skolen, Flensborg

NR. 8 1. AUGUST 1952 28. ÅRG

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

A. Nielsen & Co. A/S.
Nykøbing Falster

Blomster siden 1874
Carl Hass jun.
»NIZZA«
Telefon 2104 - Aabenraa

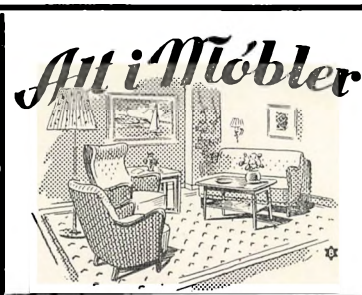

A-S **FAXE KALKBRUD**
Frederiksholms Kanal 16 Telefon Central 9123
JORDBRUGSKALK
97 pCt. kulsur Kalk i Varen, som den leveres
ca. 100 pCt. passerer 1 mm Sigte

MØBELgården
ST. TORV AABENRAA TLF 2227

Frøcontoret
(for undersøgt Markfrø)
(Grundlagt 1887)
KOLDING
Leveringer under Statsfrøkontrollens selvvirkende Kontrol
Antager Frøavlere

Graasten
Andelsslagteri

Privattelefon 2191

DANSK MASKINOPLAG A/S
(Jørgen M. Hansen)
Aabenraa Telf. 2044

Niels A. Nielsen & søn
Farve- og Tapethandel
Telefon Aabenraa 3128
Indehaver **H. H. Nielsen**

I serien: Skrifter udgivne af Historisk samfund for Sønderjylland
er udkommet

Nr. 1. Erik Christensen: *Fra min virksomhed i Tønder.* 2,25 kr. (I boghandelen 3,00).
Nr. 2. P. J. Refshauge: *Bonden, der blev landråd.* Udsolgt.
Nr. 3. *Tønder gennem Tiderne.* I.—II. 25 kr. (I 14 kr., II 11 kr.) (37,50).
Nr. 4. M. H. Nielsen: *Fra slesvigsk fattigvæsens fortid.* 4,50 kr. (6,00).
Nr. 5. Troels Fink og Johan Hvidtfeldt: *Vejledning i studiet af Sønderjyllands historie.* 4 kr. (8,00).
Nr. 6. *Navneregister til H. P. Hanssens værker.* Udgivet af Johan Hvidtfeldt. 2 kr. (4,00).
Nr. 7. *Aktstykker vedrørende Kreditanstalt Vogelgesangs tilblivelse,* 3 kr. (4,50).
Nr. 8. Peter Kr. Iversen: *Vejledning for sønderjydske lokalhistorikere.* 2 kr. (3,00).
Nr. 9. Johan Hvidtfeldt: *Slægtshistoriske studier i Sønderjylland.* 2 kr. (3,00).
Nr. 10. *Nordslesvigs åndelige genforening med Danmark.* 6 kr. (10,00).
Nr. 11. Olav Christensen: *Bibliografi over sønderjydsk slægtstavlelitteratur.* 2 kr. (3,00).
Nr. 12. *Nordslesvig efter genforeningen.* 7 radioforedrag. 3 kr. (4,50).
Nr. 13. Thorvald Petersen: *Fra Als til Tønder.* 6 kr. (10,00).

Medlemmer af Historisk samfund for Sønderjylland kan bestille skrifterne hos samfundets kasserer, adjunkt Knud Fanø, Frilandsvej 21, Tønder.

Ikke-medlemmer kan købe dem i boghandelen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Nær vejs ende

En livsskæbne paa egnsmaal

Af M. Michelsen

Et lægebesøg kan sommetider forløbe ganske anderledes, end man på forhånd har tænkt sig det. Jeg var kaldt ud til en mangeårig klient, en godt 90-årig enke. Til lindring af de skavanker og svækkelser, som oldingealderen nu engang fører med sig, må hun af og til have nogle medikamenter fornyede, men da hendes helbred iøvrigt er godt, måtte der vel være stødt andet til, som krævede mit besøg.

Hun bor i udkanten af den gamle by i sit eget lille hus, som med de små, svenske koøjne i yderdøren og barokbeslag på de indvendige, er et århundrede ældre end hun selv. De hvidkalkede mure og en række pyntelige blomsterbede bag et lavt stakit foran vinduerne vidner om ejerindens ordenssans og landlige skønhedsglæde.

Ved min ankomst sidder hun som sædvanlig i sofaen i sin lavloftede opholdsstue, hvor alt er pænt og rent, med blomster i vinduerne, familiebilleder og et IOGT-diplom på væggene, nips på dragkisten samt radioen indenfor rækkevidde. Hun bærer sin alder godt og åndsevnerne fungerer til mere end husbehov endnu. En vis afklaret værdighed præger ansigt og væsen; hun ved nok, hvad hun vil og hvem hun er — slægtens ældste.

Øjensynligt er der ikke indtruffet noget særligt, så jeg regnede med en kort visit, men det kom anderledes. Efter at vi havde ønsket hinanden god-dag, begyndte hun:

„Æ vaa jo nøj te o skikk bøj etter Dem, hr. doghte. De maa Di undskyld, te æ ulejlighe Dem, men Paul æ jo int hjemm, o sjell kan æ int mee komm op te Dem. De er de hjaart. O æ kan int undvæe min tabletter. Ja, o di hjaertdraafe, hvad minn Di om dem? Dæ vaa jen, dæ fotoel mæ, di kan væ skajle. Passe de? Naa, Di minn, æ kan nok blu ve o taj 'em? Ja, Di maa jo ve'e et. Saa gør vi de. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hvo Paul æ? Ja, de vee æ saamin int. Han æ jo snart hæe o snart dæe. Han vil jo absolut arbe. Troer Di, Paul vil ha allersrent'? Int tael om. „Æ ska nok sørre fo mæ sjell", seje han. No hæ han boej ve mæ i ouer tyve aar, helt sid'n min mands død. O' de vil han blu ve me. O' arbe vil han osse, sjell om hans podagra o' de' pin' ham nok saa tit.

Men hva minn Di om min dosehe'e? Ka Di int gø noue ve den? Naa, de er æ blojtryk o' æ hjaert. Ja, æ tænt et nok. — En „Jugendmühle", seje Di. Ja, de vaa maaske int saa skidt. Vild' Di sjell nok engang igjemmel saan't apparat? Naa — int! Di hæ gøe dumhere nok den her gang, seje Di. — Venn æ tænke aa 'et. Nej, æ troe helle int, æ vild gøe et om igen. O' ingen kinner en me'e. Naa hæ æ vaat over et halt hunne aae i æ Gudd Temple, o' fo nauesi'n fæk min søn mæ da me ue i æ losje. Dæe kom den jenn o' aen hen o soj „gojauten" o „hvodan gaaer et?" O' va minn Di? Æ maatt sidd o sej: Venn æ Di? O' hva æ Di? Nej, o saa i det hele taun. — Men let hær et no int vaat fo mæ, ka Di tro, venn æ tænke tebagh. Ue o arbe fra ung a. O va tjeen vi saa? Æ vaa en somme ve Jes Krabb aa æ bjerre. Æ løen vaa tyve daaler, o' arbe vaa de nok a. Men de vaa æ jo vant te o' heller int bang for. Krabb vaa en goj mand o' væe ve, o' vi fæk en goj kost. De vaa søend o sej ant. Da vi kom te novembe, soj han te mæ: „Ja, do hæe jo taun op a æ løen aalt æ 'au, saa de blue just int saa møj te rest". „Nej, de blue de vel int", soej æ, „men æ hæ jo maatt hjælp min moer me de jenn o de and't o' en skilling osse, o de tøtt æ int, æ ku la' væe". „Ja, det kan æ skam nok forstaa, og de vil æ helle int last dæ fo. Men do hæe no reele fotjen din løen, fo venn æ haj haej en pigh me'e som dæ, kun æ haj spae en heel kael aa æ gaae, o' dæfo ska do osse ha 10 daaler ekstra fo æ somme!"

Ja, ue aa æ gaaer ve Dæ moe, da fæk vi jo o lov te o bestill naue, men hun vaa jo helle int sjell bang fo o taj fat. O æ kost vaa goej. De vaa int naue o sej om den. O venn vi saa haj haej et lidt aatte stramt en gang, saa soej hun: „Kom naa, Stinaa, naa vil vi skam ha vos en goj dryp kaffe!" Se, de æ naue, en ka væ me te.

Men saa'en som, lau æ vaa ve madam Ravn, de passe mæ int. Hun vaa stram, ka Di tro. Arbe fra morn te auten, o venn en saa haj skrubbet o' skuret æ kjolle ette naretid, saa kunn en faa et styk fedtebrød, tykt brød o' tyndt fedt. Hva' seje Di?

O saa blau æ gjuet me en mand, de draak! Æ vaa 28 aar den gang, men tænt mæ int saa møj ve de. Fo brænnvin, de hø'e jo me den gang. Den kost jo inne pæeng. Men den vaa no en ulykk'. Di fø'est aae, di vaa slimm, men saa kom jo di hæ Gudd templer o' fæk min mand te

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

o' gaa me ind i æ losje, o' bagetter soej han: „Haj vi bare gøe de naue føe, saa kunn vi haj haej et møj bæe, som vi hæe et". Men æ bry mæ doghens int om o' gøe de hele om igjen. De kan vist væ nok med jen gang. —

Minn Di, de æ godt, æ sidde luent o' tørt inden dørr aa min gammel dau? Ja, æ fik jo de her gammel hus køjt, o' de er æ glaj ve. Men Di kan tro, let vaa de int te o' begynn me. Sju børn fæk vi, o' dem sku der sørres fo. Æ rente sku betales, o' troer Di, Albert, min mand, vill hjælp mæ ved de? Nej, han soej: „Æ hus æ dit, se do te o' faa et be tael". Men de gik, o' no æ de betael. Dæ blue jo osse sørret godt fo vi gammel, me allersrente o' andt, o' min børn æ goj ve mæ. Æ maa int klau. —

Men no tænker æ meest aa min dætte Annaa i Kiel. Ja, Di saa hind jo sidst, lau hun vaa herop te min gebusdau. Da vaa hun her en maaned, o' de gøe hind godt, ka Di tro. — Om hun int kan kom herop egjen? Nej, hun fæk jo et halt slau, o' no sidde hun o' æ lammet, stakkel, o' hæ knap de daule brø. Vi kan jo nok skikk hind lidt, men hvo møj hjælpe de? O' troe Di, hind børn sku gi hind naue? Tænk alle aa de. Di æ jo gjut o' hæ børn o' nok i dem sjell, — seje di. Ku hun blot kom herop engang æmell. Men de la sæ jo int gøe, hun ka int rejs. — Men æ see, Di hæ skraun æ reseft. Ku Di int mæ de saem, Di æ hæ, skru et glas op te o' smøe mit knæ me, Di ve'e? De gammel æ snart toem.

Naa, Di ska gaa. Ja, saa farvel da o' manne tak fo æ besøg".

Den påfølgende vinter var hendes livsvej tilende. En lungebetændelse kunde det gamle hjerte ikke klare. Født og opvokset i Ensted sogn havde hun, som det også fremgår af hendes tilbageblik, som voksen opholdt sig i Aabenraas nærmeste omegn og efter sit giftermål i selve byen. Manden, hvis navn var udpræget polsk, lærte kun nødtørftigt at tale vort stedlige folkemål, og det samme var tilfældet med hendes senere husfælle Paul, hvis modersmål er Kieler-plattysk. Hussproget blev for den gensidige forståelses skyld en blanding af både dit og dat. Ikke desto mindre har hun bevaret og hævdet sit egnsmål upåvirket af anden indflydelse til sin død.

Lad så denne gengivelse af hendes egne ord — nu da hun ikke er mere og da almuemålet begynder at udvandes og tildels at forsvinde ved tilvænning til skriftsprog gennem skole-, embeds- og i byerne tiltagende omgangsbrug — være en mindekrans omkring vort egnsmål og hendes jævne og bramfri selvbetragtning, som mit besøg uventet gav anledning til.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

To Skolemester-Kontrakter fra Ulkebøl

Af Christian Maiboll

I „Et Tilbageblik" I. Bind giver H. P. Hanssen følgende Oplysninger om sin Mormoders Forældre: „Min Mormoder Cæcilie Hammer var en Datter af Degn og Skoleholder Hans Jørgen Hammer i Ulkebøl, hvis Fader, Farbroder og Farfar før ham ligeledes tilbage til det syttende Aarhundrede havde været Degne i Ulkebøl. Fra denne Slægt nedstammer flere bekendte Mænd, deriblandt Landskabsmaleren Hans Jørgen Hammer."

De Degne og Skoleholdere i Ulkebøl, der hører til Cæcilie Hammers Aner, er følgende:

1. *Samuel Frederiksen Cruckow*, Sognedegn i Ulkebøl fra 1642 til 1704, født i Notmark Præstegaard 1618 som Søn af Sognepræst Frederik Cruckow, død 1704, begravet Esto mihi; viet i Hagenbjerg Kirke d. 2. Juli 1643 til Agathe Ewald, Datter af Sognepræst i Ulkebøl Povl Jensen Ewald og Cathrine Johannesdatter Monrad, død 1702, begr. 9. p. Trin.

2. *Frederik Samuelsen Cruckow*, Søn af foregaaende, Skoleholder i Ulkebøl fra før 1690 til d. 10. Juni 1730. Hustruens Navn kendes ikke.

3. *Paul Hieronymus Hammer*, Sognedegn i Ulkebøl fra 1715 til 1753, gift med Cathrine Cruckow, Datter af Frederik Samuelsen Cruckow, død som Enke den 1. Marts 1769, begravet i Kirken den 15. Marts.

4. *Frederik Paulsen Hammer*, Søn af foregaaende, Skoleholder i Ulkebøl, døbt den 17. August 1727, død den 18. Oktober 1804; gift den 6. Oktober 1762 med Anna, Datter af Selvejerbonde Jørgen Nielsen og Anne Marie f. Jørgensen i Vollerup, døbt den 20. Januar 1738, død under et Besøg hos Datteren i Varnæs den 19. Juni 1805, begr. i Ulkebøl den 25. Juni.

5. *Hans Jørgen Hammer*, Søn af foregaaende, Skoleholder og (efter Ebelings Død 1809) fungerende Degn i Ulkebøl, døbt den 31. Januar 1768, død den 17. Marts 1833 (druknede i den saakaldte Kapellanidam); gift den 16. November 1798 med Marie Dorothea, Enke efter tidligere Arveforpagter Boy Boysen paa Majbølgaard, Datter af Skipper Peter Sørensen Berg og Helene f. Lorenzen i Sønderborg, født den 13. September 1765, død i Bjørnemose (Ulkebøl) den 9. August 1846.

Nedenfor gengives Ordlyden af det ældste Dokument vedrørende Skolevæsenet i Ulkebøl, Kaldsbrevet til Frederik Hammer fra 1747, der afløste Samuel Cruckow, en Søn af Frederik Samuel Cruckow, endvidere Frederik Hammers Kontrakt med Sønnen Hans Jørgen Hammer af 26. April 1802.

Frederik Hammers Kaldsbrev af 28. December 1747.

Vi Underskrefne Johann Friderich Lange, Sognepræst til Ulckebüll, saa og samtlige Tolfmænd og Forstandere for samme Sogn giøre her-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med vitterligt, at Samuel Fridrichsen Krukou har med voris Villie og samtycke antaget sig en Medhjælpere ved Nafn Friderich Paulsen Hammer formedelt Alderdoms Skrøbelighed, med hvilken Person vi ogsaa var velfornoyede, og hvis det icke skulde være vor Kiere hoye Øfrighed til nogen Præjudit, da gierne vilde antage fornefnte Friderich Paulsen Hammer til Succeszor og Efterfølger i den gamle Skolemesters Sted, naar han ved Døden afgaar: og efftersom vi befinder hannem bequem og dygtig til samme Skolholding, altsaa Love og forsikre vi med voris naadige hoye Øfrigheds Consens, hvis han sig flittig og tro i samme hans Skoletieniste forholder, at være dend gamle Skole Mesters Successor og at nyde Skolehusets rette Bolig, som bestaar af syv Fag, som samtlig Sognet tilhører, Til sin Nytte og Gafn, og som a parte findis nogle Fag Tilbygt, da at contentere de rette Arvinger derfor, hvilcket af Samuel Fridrichsen Krukou ogsaa forhid har giort ved sine Arvinger, Vi lofve og forsickre derfor paa voris Vegne Bemeldte Friderich Paulsen Hammer denne Ulckebüll-Sogn Skoltieniste, aldelis ingen Til Skoltieniste eller Skolmester i hans Sted at skulle blife antaget, med denne Condition og Villkor, ald dend Stund og saa længe hand trolig og flittig oplærer og Underviiser Ungdommen i sin Børnelærdom og Catechismo, ja og i Regning og Skrifning og ald anden Gudfrygtigheds Øvelse med Sang og Bøn, og self udi Lefnet lever ustraffelig og uden Forargelse.

Til ydermere Stadfæstelse og Forsickring har jeg med egen Haand og Signet confirmeret dette og Tolfmændene med deris Underskrift.

Actum Ulckebüll den 22. December 1747.

Johan Friderich Lange,
Sognepræst sammesteds.
(L.S.)

Samuel Kruck.

Hans Bertelsen i Kier Oldermand og Tolfmand — Anders Petersen, W. — Las Christensen, Kier.

Christen Karstensen, sondsmark. — Jens Jensen, Klinting.

Peter Christensen. — Claus Sørensen. — Matz Hansen, Ulkebøll.

Matz Petersen. — Peter Hansen, Wollerop.

Claus Hansen Smed i Kier. — Moritz Moritzen.

Dette Brev er mig incinnered og producerd ved Sandmand Claus Søfrensen af Ulkebyl, som Personlig vidner, at Han som og er En Tolfmand tillige med Hans Bertelsen af Kier Oldermand for de Tolfmænd Har efter Begiæring været hos Hr. Hof-Raad Alexander Jessen paa Slottet at forhøre, om det giordis behof; eftersom det icke tilforn været brugeligt at giøre Ansøgning hos Hans Durchl. Hertzogen paa Augustenborg om denne Ulkebyl Skoleholdning, hvortil Hr. Hofraad svarede self saaledis: det giøris icke behov, naar Hr. Lange med de Tolfmænd og vedkommende gav rigtig Brev derpaa, hvorfor jeg som Proust ogsaa efter Anmodning dette Bref confirmerer og stadfæster med min underskrevne Haand og undertryckte Segel.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tandslet den 28. December Anno 1747.

Matthias Stenlos,
p. t. Proust i Synderherred og
(L.S.) Sognepræst til Tandslet.

Da Friedrich Hammer venlig Begjering til mig er, at jeg vilde underskrive dette, saa skeer dette hermed med megen Fornoyelse og Velsignelses-Ønske.

Lorentz Lorentzen
P.L.

Ulckebøll Præstegaard den 18. Februar 1757.

Kontrakt mellem Skoleholder Frederik Hammer og Sønnen Hans Jørgen Hammer.

Eftersom den gamle Skoleholder Friderich Hammer her ved Ulckebølle Kirke formedelst Alderdom og yderste Svaghed ej længere formaaer at forestaae Skole-Embedet og desaarsag har besluttet at aftræde og afstaae samme til sin Søn Hans Jørgen Hammer, som alt i nogle Aar for en aarlig Løn eller Afgivt har staaet Skolen for i sin Faders Sted: Saa er i Dag desangaaende følgende Overladelses-Contract imellem begge Parter bleven aftalt og formlig beskreven og besluttet:

1. Den gamle Skoleholder Friderich Hammer aftræder til næstkommende Mikkels-Dag Ulckebølle Skolekald til benævnte sin Søn Hans Jørgen Hammer med samtlige dertil liggende Jorder, Indkomster og Rettigheder saavel som Huse og Bygninger, saa som de nu findes. De 7 Fag Huus, som efter gamle Breve skal tilhøre Sognet og som bestaar af 3 Fag, daglig Stue og Kiøkken og 2 Fag vesten for daglig Stuen og to Fag østen fra samme, imodtager Tiltræderen uden Vederlag til sin Fader. Men de øvrige Fag, som Skoleholderen selv paa egen Bekostning har opbygget og som efter en skrivtlig Forsikring af Sognemændene, den ene Skoleholder skal gotgiøres af den anden, skal den unge Skoleholder efter lovligt Syn og Taxation indløse og betale sin Fader, i Følge Forskrivelserne af 10. Juni 1730 og 22. Dec. 1747. Til denne Taxation at forrette, ere i Dag 2de upartiske Synsmænd uden for Sognet, nemlig Peder Christensen ved Hørup Kirke og Niels Christensen fra Miang bleven adhiberede, som ogsaa have taxeret de øvrige 14 Fag, som i alt foruden hine 7 findes, for denne Summa 152 Rdl. — skrive Eet Hundrede halvtrediesindstyve og to Rixdaler; hvoraf de Hundrede Rdl. betales ved Tiltrædelsen og de øvrige skal inden næstkommende Paaske 1803 af Successoren uderedes til sin Fader.

2. Er bleven stipuleret, at Tiltræderen skal paa egen Bekostning aptere og betids i Sommer istandsætte 2½ Fag vesterst i Huset, de 2de vesterste Fag tvers igiennem og det halve til midt i Huset fra den nørre Side af, til en bequem Værelse for sine gamle Forældre; hvilken Værelse tillige skal forblive til Enkesæde for sin Moder, i fald hun efter Herrens Villie over kort eller over lang vorder sat i Enkestand.

3. Tiltræderen, den unge Skoleholder, forpligter sig tillige at give sine Forældre, saa længe de begge leve, følgende Undertægt i Vare og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Penge, nemlig: To Tønder Rug, fjorten Skiepper Byg, een Tønde Boghvede, een Tønde Havre; Een Ko fri i Græs og Foder, Sommer og Vinter hos sine egne, den Undertægts-Konen selv malker, naar hun kan og formaaer det; ellers bringes Mælken hende af Tiltrædendes Pige. Dernæst skal de gamle ligeledes aarlig have tvende Gielbokke fri i Græs og Foder. Til Kaalhauge skal Undertægtsfolkene have, hvad der er for Østre-Ende af Huset, med de derudi befindtlige 2de Frugttræer. Østerst i Huset, næst Porthuset skal de Gamle have Halvparten af de der befindtlige 2de Fag Lade, paa den nørre Side, til deres Brug. Og endelig skal Halvparten af de 9 Rdl., som fra Augustenborg om Juul aarlig falder til Skolen, gives de Gamle med 4 Rdl. 24 sk. Lybsk. Hvad Ildebrændsel angaaer, saa skal baade af Elle- og Bøge-Træe, som aarligen af Hertugens Naade udvises til Skolen, Halvparten falde til hver Side. Bagen og Tørren skal de Gamle, hvert Gang de Unge bage, have frit til Fornødenhed, item fri Adgang til den store Skorsteen ved Bryggen og Vasken, saa ofte de det behøver, og i øvrigt skal de Unge gaae de Gamle til Haande med Pleie og fornøden Opvartning i alle Tilfælde, som det sømmer sig gode og christelige Børn imod deres Forældre.

4. Saa længe Faderen lever, enten med sin Kone eller alleene beholder han alle forbeskrevne Ting uafkortet; men naar han ved Døden afgaaer, saa forpligter Sønnen sig til at give sin Moder aarligen een Tønde Rug, een Tønde Byg, fire Skiepper af Boghvede og af Havre og holde hende aarligen en Gielbok frit græsset og foret. I Øvrigt skal Enken, ogsaa naar hun er alleene, beholde alt det Øvrige, som ovenfor for begge er beskrevet, ubeskaaret.

At vi begge Contrahenter saaledes med hinanden er bleven eenige, dette bekræfte og stadfæste vi i Hr. Hofraad og Overinspekteur Matthiesen og Provst Hoeck i Ulckebølle deres Nærværelse, med vore egne Hænders Underskrift. Skeet i Ulckebølle Skole d. 26. April 1802.

Friderich Hammer
Hans Jürgen Hammer

In fidem
Matthiesen. Hoeck.

Bidrag til Sønderjyllands præstehistorie

Af Olav Christensen

II

Haderslev herreds præster.

Efterfølgende oplysninger om præster i Haderslev herred er en fortsættelse af uddragene af pastor Georg Boysens optegnelser, der opbevares i Ribe Katedralskoles bibliotek, jfr. Sønderjydsk månedsskrift 1951, side 100.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hoptrup.

11. Mathias Christensen Bruun 1655—73.
Gift Haderslev 7. 6. 1655 med Rebecca Rehefeld.
Datter Anna Maria, født 16. 3. 1659, gift med sognepræst i Skærbæk Martin Nissen[1]).
12. Peter Mayland 1673—98.
Gift med formandens enke Rebecca Rehefeld[1]), død 4. 2. 1697.

Vilstrup.

14. Niels Boysen 1610—50.
Gift med Elsa, der ægtede eftermanden Elers Ottesen.
Sønnesønnen Niels Boysen[2]) blev quartus ved Haderslev skole.
15. Elers Ottesen 1651—59.
Hustruen „Elsa hr. Elerts" død Haderslev 1669, begravet i Vilstrup kirke.

Starup-Grarup.

5. Jacob Clausen Caspergård 1655—93.
Gift Haderslev 7. 2. 1656 med Rachel.
Hans moder døde i Haderslev 11. 5. 1660 og førtes til Starup.

Halk.

9. Jørgen Mortensen Hoyer 1616—1660.
Sønnen Hans Jørgensen Hoyer, kapellan i Halk, døde i Haderslev 23. 8. 1659, „han blev sunget ud af byen".

Vonsbæk.

8. Christopher Schrøder 1659—1700.
Gift Vonsbæk 17. 5. 1660 med Cathrine Clausdatter Caspergård.
9. Nicolay Schrøder 1700—1715.
Hustruen Elisabeth Keding, født 1671, døde 16. 8. 1712.

Moltrup-Bjerning.

6. Vilhelm Poulsen Ries 1660—1690.
Første hustru død Haderslev 1667, ført til Moltrup 8. 3.
Anden hustru Bertha Frederica Jürgens døde i Haderslev 17. 6. 1680.
Gift 3. gang Haderslev 25. 10. 1681 med Sophie Bergmann.

---

[1]) Disse oplysninger stemmer ikke med Arends og Dahl, der begge anfører, at det var Mathias Bruuns datter Anna Maria som var gift med faderens efterfølger, Peter Mayland, medens hun 2. gang var gift med skærbækpræsten Martin Nissen.
[2]) Søn af købmand i Haderslev Anders Boysen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

III

Tyrstrup herreds præster.

Tyrstrup-Hjerndrup.

Peter Nyssenius (Nissen) 1633—55.

Hustru „Cathrine, magister hr. Peters fra Tyrstrup" død Haderslev 1659, men ført til Tyrstrup.

Balthazar Petersen Brun 1655—59.

Død Haderslev 5. 4. 1659, overført til Tyrstrup 6. 4. sammen med moderen[1]).

Gift 22. 1. 1656 med Magdalene Brunlings, vielsen blev foretaget af provst Rehefeld.

Bjært.

Henrich Christensen Skriver 1659.

Død Haderslev 1659 og begravet der 10. 8.

Jens Raben 1660—1665.

Død Haderslev, begravet Gl. Haderslev 22. 5. 1666.

Johannes Krahe 1699—1743.

Født Haderslev 20. 12. 1671, gift med Anna Maria Jespersens en købmandsdatter fra Odense.

Vonsild-Dalby.

Reimarus[2]) ca. 1070 (?).

Godske Møller 1729—1730.

Gift 13. 10. 1729 med Cathrine Magdalene Krahe.

Cajus Christian Langelo 1730—71.

Gift med Ida Margrethe Krahe, datter af sognepræst i Bjært Johannes Krahe og søster til Godske Møllers hustru.

Ødis.

Severin Lutter, „Pastor in 3 Jahre", må derefter have været her fra 1553—1556.

Hinrich Krahe, kapellan 1725, sognepræst 1732—1767.

Gift Haderslev 4. 7. 1726 med Helena Cathrina von der Hardt, født Haderslev 17. 6. 1702.

Stepping-Frørup.

Claus Lorentzen 1659—91.

---

[1]) Måske identisk med Peter Nyssenius' hustru Cathrine.

[2]) Mangler hos H. N. A. Jensen: Versuch einer kirchlichen Statistik des Herzogthums Schleswig.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Gift 1. gang Haderslev 6. 3. 1660 med Anna Clausdatter Cacpergård.

Børn: a) Laur. Clausen, kgl. overførster på Sjælland.
b) Christian Clausen, pensionær på Blansgård i Sundeved.
c) Anna Sabina, gift med sekretær Joh. Wilh. Hass.

Gift 2. gang i amtsinspektør dr. Møllers hus 6. 10. 1687 med Ingeborg Nis Mannsdatter, død Hjerndrup 29. 4. 1749, begr. 7. 5.; hun gift 2. gang med Wilhelm Schumacher.

Datter: Anna Sabina.

Wilhelm Heinrich Schumacher 1692—1724.

Født Haderslev 18. 7. 1669.

Børn: a) Claus Schumacher, faderens efterfølger.
b) Gotfried Schumacher, herredsfoged i Tyrstrup herred, gift med hr. Rosbachs datter fra Gønninghoved.
c) Anna, gift med Nis Truelsen, sognefoged på frigården Hjerndrup.

Claus Schumacher 1724—38.

Død 2. pinsedag 26. 5. 1738. Gift med Christina Maria Hoyer fra Hellevad, født 21. 6. 1695, død 25. 4. 1736. Pastor Georg Boysen tilføjer: „min hustrus søster".

Børn: a) Wilhelm Peter Schumacher.
b) Hinrich Peter Schumacher.

IV

Gram og Nørre Rangstrup herreders præster.

Oksenvad-Jels.

Nicolaus Lorenzen, kapellan 1673, sognepræst 1691—1707.

Født Odense 1649.

Christian Lorenzen 1707—1752.

Født Oksenvad 26. 6. 1681.

Sommersted.

Peter Wøldike 1685—1725.

Hustruen Catharina Magdalene Buch var født 1664 og døde 31. 8. 1749.

Magstrup-Jægerup.

Bartholdus[1]), død 1527.

Peter Wandel 1628—1659.

---

[1]) Mangler hos H. N. A. Jensen: Versuch einer kirchlichen Statistik des Herzogthums Schleswig.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Død Haderslev 9. 10. 1659, begravet Magstrup 13. 10.
Hustru Sara, død Haderslev 1. 9. 1659.
Johannes Brandt 1661—1692.
Hustru Martha Rehefeld, død Magstrup 16. 2. 1686.
Jacob Boysen 1693—1746.
Gift Magstrup 6. 2. 1694 med Anna Margrethe Krahe, født Haderslev 2. 8. 1674.
Georg Boysen, adjunkt 1725, sognepræst 1746—50[2]).
Født Magstrup 2. 3. 1700. Gift 1. 8. 1732 med Anna Christine Hoyer, datter af pastor Peter Hoyer i Hellevad.

Hammelev.

Johannes Reimer 1699—1727. Død 27. 6. 1727.
Hustruen Anna Maria var født 1644 og døde 1715.

Vedsted.

Wilhelm Mortensen Witzøe 1610—1657.
Børn: a) Jørgen = nedennævnte Gert Wilhelmsen.
b) Peter Wilhelmsen, sognepræst i Hammelev.
c) Hans Wilhelmsen, møller i Østergårds mølle.
d) N. N. gift med ritmester Peter Marcussen.
e) Anne Marie Hørlyks fra Skovby.
Gert Wilhelmsen 1657—1659.
Død Haderslev 13. 9. 1659.
Poul Matthiesen Holst 1709—1753.
Gift 1725 med Sara.

Nustrup.

Joh. Lagonides Wedel 1659—92.
Født Ribe 3. 9. 1631.
Lago Joh. Wedel 1692—1733.
Født Nustrup 9. 2. 1665, død Nustrup 6. 6. 1733.

Skrydstrup.

Mathias Thomsen Schenck 1669—1704.
Gift Haderslev 16. 9. 1669 med Birgitta Lorentzdatter Knudsen.
Thomas Wang 1733—1764.
Ordineret 16. 10. 1733. Gift 1. gang 1734 med Maria Susanne Clemens og 2. gang 1741 med jomfru von Einen.

---

[2]) Det er denne Georg Boysen vi kan takke for optegnelserne om præsterne.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Christian Eichel, kapellan 1688, sognepræst 1704—1707.
Født Haderslev 1664. Hustruen Christiane Boysen døde 1698.
Poul Boldich 1707—1726.
Født Helsingør 1. 8. 1681, død 1727.
Jørgen Wulff 1542—1569.
På et løst blad, som er adresseret til: „Monsr. Jyrgen Bojsen, ministre de la parole de Dieu a Mavstrup" og formentlig sendt pastor Boysen fra embedsbroderen i Bevtoft, oplyser denne, at der på begravelsen[3]) neden for prædikestolen fandtes følgende indskrift: „Hic jacet Dominus Georgius Lupinus qvi vitam finivit Dominica secunda post Epiphan: Ao. MDLXIX." (Her under hviler herr. Georg Wulff, som døde 2den søndag efter hellig 3 Konger 1569 =16. 1. 1569).

»Hun gjorde, hvad hun kunde«

Af H. K. JØNS, Hollingsted

Ved et Besøg paa Hollingsteds Kirkegaard faar man Øje paa en lidt afsides liggende Sten med Inskriptionen „Hun gjorde, hvad hun kunde — Sie hat getan, was sie konnte". Det drejer sig om Mindestenen over Fru Pastor Caroline Augustiny, født Thomsen. Den ejendommelige Inskrift vækker Nysgerrigheden, og vi aflægger derfor Præsten et Besøg for at faa mere at vide om den Sag i Kirkens Arkiv.

Fra 1844 til 1862 var der i Hollingsted ansat en Præst ved Navn Johann Rhode Friedrich Augustiny, hvis Navn er blevet særlig kendt gennem en Bog, han har udgivet under Titlen: „Forsøg paa en Kronik over Hollingsted Kirkesogn". Gennem dette Værk har han bidraget ikke uvæsentligt til at udforske vor Hjemstavns Historie. Pastor Augustiny var af slesvig-holstensk Sindelag. Hans Kronik derimod maa siges at være objektiv og sandfærdig.

Samlivet mellem ham og hans dansksindede Kone har ikke altid været harmonisk. Det lader til, at han med sit slesvig-holstenske Sindelag har været den, der bestemte Farten. Om hans Kone saa har været den klogere og derfor eftergivende Part, melder Historien intet om.

[3]) Gravstenen og dermed indskriften er nu forsvundet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hun har dog for sit danske Sindelag gentagne Gange været Genstand for Angreb fra hans Side.

I 1848 stod Hollingsted ligesom mange andre Byer i vor Landsdel i Krigens Tegn. Efter Slaget ved Isted 27. Juli blev ogsaa denne By besat af danske Tropper. Med dem kom ogsaa den danske Feltpræst Pastor Hoyer Møller. Han prædikede i Hollingsted for de danske Soldater. Efter en af disse Gudstjenester blev han af en Officer gjort opmærksom paa den derværende Præsts dansksindede Kone, som allerede havde gjort sig bemærket ved sin Offervilje med Hensyn til Plejen af de danske Soldater og især de saarede. Det gjorde et stærkt Indtryk paa Pastor Hoyer Møller, og han besluttede at lære hende nærmere at kende for at erfare noget om Grundene til hendes uselviske Handlemåde. Han fandt en gennem mange Sjælekampe uligevægtig og for sit Sindelag kæmpende Præstekone, som straks havde hans dybeste Sympati. Ved nærmere Bekendtskab fortalte Fru Augustiny i lange, fortrolige Samtaler Pastor Hoyer Møller sin Historie, som denne har nedskrevet i Hollingsteds Kirke-Arkiv. Hun fortalte bl. a.:

Jeg stammer fra en fransk reformeret Familie, som indvandrede til Holsten i det 17. Aarhundrede. Min Far var kongetro dansk Officer. I mit Barndomshjem har jeg kun hørt godt om Danmark. Jeg blev gift meget tidligt, og vort første Embede fik vi paa den lille nordfrisiske Halling Oland. 1844 blev min Mand og jeg forflyttet til Hollingsted. Det var for os paa mange Maader en Lettelse, kun ikke hvad angik det politiske. Det var nemlig paa den Tid, hvor Slesvig-Holstenismen slog ud i lys Lue. Præsterne her fra Egnen blev beordret til Slesvig for at afgive en Erklæring mod Danmark og at underskrive den. Min Mand forlangte, at jeg skulde med. I Slesvig herskede der stor Ophidselse, ja endog en lidenskabelig Stemning. Mens Mødet stod paa, kom min Mand ud og bad mig om Raad, og jeg, som ikke havde været bange for Naturkræfternes Rasen paa den lille Halling, ængstedes i min inderste Sjæl. Jeg fandt kun en eneste Udvej og sagde derfor til min Mand: Underskriv, og lad os gaa bort herfra. Men da vi senere kom hjem og der faldt lidt Ro over mig, kom Erindringerne om mit Barndomshjem op i mig med en saadan Styrke, at jeg skammede mig!"

Efter disse Tilstaaelser stod det klart for Pastor Hoyer Möller, at de sjælelige Konflikter havde bidraget væsentligt til hendes senere Handlemaade over for de danske Soldater, for at hun paa den Maade kunde gøre godt igen, hvad hun mente, hun havde gjort forkert dengang. Hele hendes opofrende Pleje af Soldaterne og de saarede har været dikteret deraf. Det beviser hendes Udtalelse: „Krigen kom. Jeg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lærte mange Danske at kende og prøvede at faa dem til at forstaa, at der ogsaa var Skyld og Uret paa dansk Side. Men det lykkedes mig ikke derved at aflaste min Samvittighed. Da tog jeg fat paa Samaritergerningen, jo mere, des bedre. Jeg vilde raade Bod paa alt det skete og haabede i mit stille Sind, at jeg derved kunde faa Fred i min Sjæl. Men langsomt gik det op for mig, at det er umuligt for Mennesker at gøre godt igen, hvad man har syndet, og hele min Kamp var derfor forgæves. Alligevel kunde jeg ikke lade være".

Nok havde Fru Augustiny ved det nævnte Møde tilraadet sin Mand at give sin Underskrift til den mod Danmark rettede Erklæring, og det tyngede hende dybt, men samtidig fastslog hun med Glæde, at hun i sit Inderste var forblevet dansksindet og trods al Modstand havde vist sit Fædreland Troskab i en mørk Tid. Fru Augustiny fortsatte sin Omsorg for de danske Soldater indtil Krigens Ophør. Men det opofrende Arbejde og de vedvarende Sjælskonflikter bragte hendes svage Helbred i Fare. I 1857 døde hun i Bevidstheden om at have ofret alle sine Kræfter, tro mod sit Sindelag og dermed sit Fædreland.

Indskriften paa hendes Gravsten paa Hollingsteds Kirkegaard blev valgt af Pastor Hoyer Møller, og den skulde efter hans udtrykkelige Ønske staa der baade paa Dansk og paa Tysk:

„Hun gjorde, hvad hun kunde".
„Sie hat getan, was sie konnte".

Koklappere

Af H. Lausten-Thomsen

Koklappere kaldtes for et par menneskealdre siden de kreaturhandlere, som mest handlede med enkelte dyr, ikke de store opkøbere. Der herskede en egen tone imellem dem, og det viste sig også ved de navne, de for det meste omtaltes med. Der var f. eks.

Per Skrædder i Overby,
Martin Slagter i Søndernæs,
Kloj Smed i Jedsted,
æ bødkere, 2 brødre i Bredebro,
æ knapmagere, 2 brødre i Skodborg,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hammelev Skomager (Rasmus Holst),
Åstrup Smed (Chr. Thorøe),
Christian Rebslager (Chr. Samuelsen) i Løgumkloster,
Mads Christian Nådler i Rømet,
Peder Pump (Hansen) i Husum,
Rasmus a Laven (Andersen) i Tønning, senere i Husum,
Markus Allarm i Nørreløgum,
Kræ Skomager fra Vardeegnen,
De Foler Knæjt, 3 brødre (Mads Jepsen, Vestergård, Arrild, Jep Haugård, Hønning, og Falle Haugård på Dysse).
Mutters dreng a æ Søndergad', 2 brødre, også produkthandlere.
Større kreaturhandlere var bl. a.:
Johan Kalkbrænder i Husum,
Gabøl Skomager,
Peder Snedkers sønner i Løgumkloster (Nicolajsen),
Kræ No fra No,
Kræ Vad fra Ringkøbingegnen,
De Tjærborre drenge (Ingvard Jensen og Dammand Jensen i Foldingbro og J. Lauritsen Jensen i Fole),
De tre brødre Adolf i Hansted,
Christian Michelsen i Lysholm og Mathias a æ Gad'.
Nis Skrædder i Sønderløgum var hestehandler, ligeledes æ Stjernkiger (Petersen) i Husum og Henrik Teglbrænder i Taulov.

Kyndige mænd ville sikkert kunne lave listen meget længere; men også disse enkelte navne tør have en vis interesse.

Folkeminder fra Ketting sogn

af J. Raben

Lav et spøgt ved e Bovs.

Vejgaflen ved Bro, hvor Landevejene fra Nordborg og Fynshav støder sammen, kaldes „e Bovs" (Buksebenene). Der er i ældre Tide forekommet mærkelige Ting. Nogle Karle fra Gammelgaard havde en Aften været i Augustenborg og det var blevet sent. De havde faaet et lille Glas for meget, de var i hvert Fald noget højrøstede. Da de kom til „e

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Bovs" opdagede de, at „lange Niels", en af Kammeraterne, ikke var med. De raabte: „Niels, hvo bløv do a'!" — Der svarede en Stemme langt borte: „Ham tov e Trold å e Knold." — „Pas å te han it taje vos!" raabte en af Karlene, og alle løb, hvad de kunde, til Gammelgaard.

Da de kom hjem paa Gaarden, laa lange Niels i sin Seng. „Hvor'n æ do kommen hjem?" spurgte de ham. „De maa e Trold ve'e!" lød Svaret. Niels røbede ikke, at han var stukket af, da de andre begyndte at blive fulde. Men Følgen var, da Karlene næste Gang vilde have et lille Gilde paa „Krumom" foretrak de at tage Vejen over Majled for at undgaa „e Bovs". — Det er senere blevet oplyst, at det var Lærer Bager fra Ketting, der kom et Stykke bag ved Selskabet, der havde svaret, da der blev raabt efter Niels; „e Trold fra e Knold" var den Nissemand, der siges at have boet i „Knoldhøj", en Gravhøj mellem Ketting og Blegebæk.

En anden Gang var det mere uhyggeligt ved „e Bovs". En Mand fra Blegebæk var en Nat paa Hjemvejen. Han havde besøgt sin Datter i Ulkebøl. Pludselig blev han trængt til Siden, og han saa hele Vejbredden fyldt med marcherende Soldater. Han hørte deres taktfaste Skridt — men der var jo ingen Soldater paa Als foruden Garnisonen paa Sønderborg Slot. — En Tid efter var Vejen fri og han gik hjem. Nogle Uger efter, det var i Slutningen af Marts 1864, da Manden kom samme vej ved Aftentid, mødte han paa samme Sted det samme Syn. — Det var virkelig Soldater, der skulde til Afløsning i Sønderborg.

(Meddelt af Jacob May, Ketting, 1921).

Andre har set en hovedløs Mand, der bar sit Hoved i Armen, spadsere omkring ved „e Bovs". Efter en Tid forsvandt han over Marken ad Blæsborg til. Han gjorde ingen Fortræd, men det var ikke hyggeligt at møde ham.

(Medd. Gartner Bladt, Ketting, 1910).

Rettelse:

til artiklen: To sønderjydske slægter i Felsted sogn.

s. 82, linie 22 f. o.: landmand, læs: sandemand.

s. 84, linie 16 f. o.: fæstegård, læs: Tastegård.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sønderjyllands Kreditforening
Haderslev

Sønderjydsk Tæppefabrik
A. R. KJÆRBY A/S
HØJER

Haslev Gymnasium
Kostskole for Drenge
Eksamensret til Mellemskole-, Real- og Studentereksamen.
Alle Oplysninger ved Henvendelse til
Peter Kæstel
Rektor, Haslev

A/S C. Andresen
AABENRAA
Telefon 3333
Jern- og Staalforretning

Aktieselskabet
C. I. Christensens Papirhandel
ESBJERG

HEJMDAL
Landsdelens Blad

AKTIESELSKABET
NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER
KØBENHAVN F.

Det historiske samlingssted

GRAM KØLEANLÆG
Brødrene Gram A/S
Vojens

N. C. Juhl
Værksted: Kilegård
Privat: Haderslevvej 11
Malerforretning Tlf. 2612 m. omstilling

Jern, stål, rør, sanitet
tlf. 3054 flere linier
J. P. Top's eftf. A-S
Aabenraa

Støt
Annoncørerne

Bogtryk . Bogbind
Th. Laursens Bogtrykkeri
Jernbanegade 8 . Tønder . Telefon 2550

Graasten Bank A/S
Kontortid 9—12 & 2—4
Lørdag 9—1
GRAASTEN

Morsø Støbegods
Aktieselskabet
N. A. Christensen & Co
Kgl. Hofleverandør . Nykøbing Mors

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

Annonceekspedition:
Aastrupvej Haderslev Telf. 22362

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK